

بهره‌گیری پیامبر(ص) از اعجاز عاطفی قرآن برای اصلاح فرهنگ جاهلیت

استاد دانشگاه مذاهب اسلامی ضمن تاکید بر اعجاز عاطفی قرآن تصریح کرد:

استاد دانشگاه مذاهب اسلامی ضمن تاکید بر اعجاز عاطفی قرآن تصریح کرد: مقصود از اعجاز عاطفی قرآن تحت تاثیر قرار دادن عواطف انسانی به نحوی اعجازگونه است به گونه ای که فطرت سلیم و پاک انسانی در برابر حقیقت نورانی آن سر تسلیم فرود آورده و زبان اقرار می‌گشاید.

حامد شریعتی نیاسر به گزارش ایکنا، نشست اعجاز عاطفی قرآن کریم روز گذشته ۲۴ تیرماه با سخنرانی حامد شریعتی نیاسر، استاد دانشگاه مذاهب اسلامی در این دانشگاه برگزار شد که گزیده مباحث آن را در ادامه می‌خوانید؛

اعجاز قرآن کریم از مسائلی است که از همان بدو نزول مورد تاکید قرآن کریم بوده است و همگان در برابر آن سر تعظیم فرود آورده اند و همانگونه که دانشمندان علوم قرآنی در تعریف معجزه بیان داشته اند، قرآن کریم از هر حیث پدیده ای خارق العاده به شمار می‌آید که رسول خدا به فرمان الهی برای اثبات صدق نبوت خود بر مردمان عرضه داشته است و علیرغم فریاد بلند مبارزطلبی و هماوردخواهی قرآن کریم در طی قرون و اعصار، تا کنون هیچ یک از افراد جن و انس توان مقابله با آن را نداشته و نتوانسته اند مانند آن را بیاورند و این امری است که محققان و اندیشمندان مختلف اعم از مسلمان و غیر مسلمان را به حیرت واداشته و در صدد برآمده اند تا با ارائه دیدگاه‌ها و نظریات مختلف و بررسی‌های گوناگون علمی و پژوهشی به کشف حقیقت این اعجاز نایل شوند اما در این مسیر هرچه بیشتر پژوهش کردند جز حیرت و شگفتی در برابر عظمت این کتاب آسمانی چیز دیگری نیافتند گرچه هریک به فراخور در طول تاریخ نکاتی در این خصوص مطرح کرده و وجهی را برای اعجاز قرآن برشمرده اند.

از آنجا که اولین خطاب قرآن متوجه انسان به معنای عام کلمه و برترین مخلوق و آفریده الهی است کما اینکه قرآن می‌فرماید: «و لقد کرّمنا بنی آدم و حملناهم فی البر و البحر و رزقناهم من الطیبات و فضلناهم علی کثیر ممن خلقنا تفضیلا» و این مخلوق الهی بر خلاف دیگر آفریده‌ها به اقتضای کمالی که خداوند به طور ذاتی به او عطا کرده است از نیروی تفکر برخوردار است و در کنار آن از حیث هوش و ادراک و غریزه و سایر جنبه‌های نباتی و حیوانی نیز در حد اعلا قرار دارد، در مواجهه با هر امری و از جمله دعوت انبیا، فطرت پاک و بیدارش او را به حق جویی و حق‌گرایی فرا می‌خواند و با دیدن معجزات انبیا به صدق ادعای ایشان و عجز و ناتوانی خویش از آوردن مانند آن پی برده و سر تسلیم فرود می‌آورد و اگر در پی لجاج و منفعت طلبی نباشد به راه حق و حقیقت هدایت می‌شود.

عاطفه بشری؛ معجزه ای در خلقت

تمام این امر ریشه در یک نکته دارد که شاید بتوان از آن با تعبیر عاطفه والای بشری و انسانی یاد کرد که خود معجزه ای در خلقت به شمار می‌آید و در کنار آن قرآن کریم هم به نحو اعجاز گونه ای با مخاطب قرار دادن این عاطفه بشری و تحریک احساسات پاک انسانی، او را به مرحله تفکر می‌کشاند تا در نهایت با غلبه بر غرایز حیوانی و نباتی، عاطفه و احساس کمال طلبی خود را به درستی دریافته و با قرار گرفتن در معرض تابش‌های هدایتی و معرفتی قرآن کریم و همراستا نمودن عواطف و احساسات خویش با آن، بتواند به سرمنزل مقصود و سعادت ابدی نائل شود.

این پدیده ای است که در برخی آثار علوم قرآنی هم بدان اشاره شده و برخی تلاش کرده اند تا نتیجه امر یعنی هدایت و تربیت را به عنوان وجه اعجاز مطرح کنند حال آنکه باید گفت این اعجاز قبل از آنکه معطوف به نتیجه باشد ناظر به خود قرآن و تاثیرگذاری عاطفی، احساسی و ادراکی آن است. از دیگر سو با توجه به تعریف اعجاز یعنی آنچه دیگران توان آوردن مثل آن ندارند و تحدی قرآن کریم و نیز جاودانگی این کتاب آسمانی، لازم است تا در هر عصر و زمانی این ویژگی قرآن جریان داشته باشد حتی در عصر کنونی که بحث از هوش مصنوعی و دیگر فناوری‌های پیشرفته مطرح است قرآن کریم حقیقتی فراتر از تمام این موارد است و از حیث عاطفی نیز فناوری‌ها به پای آن نمی‌رسند و این خلا در آنها مشهود است.

حال سوال اینجا است که آیا این پدیده را می‌توان به عنوان شاخصی برای وجوه اعجاز قرآن مطرح کرد و دیگر وجوه را تاثیر پذیرفته از آن دانست و اگر چنین است چه ابعادی برای آن متصور خواهد بود و آیا می‌توان آنگونه که مد نظر ارائه دهنده است آن را جنبه نوینی از اعجاز یا حداقل نگاهی نو به پدیده اعجاز دانست یا خیر؟ سوالاتی که در این بحث علمی به آن پرداخته می‌شود عبارتند از: مقصود از اعجاز عاطفی قرآن کریم چیست؟ ابعاد اعجاز عاطفی قرآن کریم کدام است؟ تجلی اعجاز عاطفی قرآن به لحاظ ساختاری چیست؟ تجلی اعجاز عاطفی قرآن به لحاظ محتوایی کدام است؟

در پاسخی اجمالی می توان چنین بیان داشت که مقصود از اعجاز عاطفی قرآن؛ تحت تاثیر قرار دادن عواطف انسانی به نحوی اعجازگونه است به گونه ای که فطرت سلیم و پاک انسانی در برابر حقیقت نورانی آن سر تسلیم فرود آورده و زبان اقرار می گشاید. این تحت تاثیر قرار گرفتن می تواند هم در آیات رحمت و هم در آیات عذاب باشد که هر دو جنبه بیم و امید را باهم جلوه گر می سازد و انقلابی را در وجود آدمیان پدید می آورد که نمونه آن جامعه جاهلی صدر اسلام با آن خشونت های غیر قابل وصف است که یکی از مظاهر آن زنده به گور کردن دختران بود، اما رسول خدا با محوریت قرآن و اعجاز عاطفی قرآن، جامعه ای اسلامی را با ساختاری نوین بنا می نهد.

اعجاز عاطفی قرآن را می توان در دو ساحت محتوایی و ساختاری مورد بررسی قرار داد. به لحاظ ساختاری استعمال واژگان و سبک و ساختار قرآن کریم یا به تعبیر دیگر بلاغت و فصاحت آن از حیث مخاطب قرار دادن عواطف و نیز استعمالات عاطفی به گونه است که قرآن را در رتبه ای فرا بشری قرار می دهد. محتوای قرآن کریم و خطاب های عاطفی آن نسبت به بشر به شکل کلی و رویکرد مشفقانه در این کتاب الهی، موجب می شود تا به نحو اعجاز گونه ای عواطف انسانی تحت تاثیر قرار گرفته و در کنار کاربرد عقل و منطق به صراط مستقیم هدایت روی آورد.

از سوی دیگر ارتباط این بحث علمی با اهداف تقریبی و همگرایی امت اسلامی را می توان چنین بیان داشت که چون دانشگاه بین المللی مذاهب اسلامی یک دانشگاه نسل چهارم به شمار آمده و رسالت جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی بلکه تقریب انسانی را دنبال می نماید، آنچه در میان تمام انسان ها مشترک بوده و می تواند دستمایه این وحدت و انسجام قرار گیرد، عواطف پاک و اصیل انسانی است که قرآن کریم به عنوان کتابی الهی و نزول یافته از جانب خالق بشر و آگاه به تمام نیازهای انسانی و از جمله عاطفی او می تواند رکن به حرکت درآورنده انسان و عواطف او باشد تا او را در مسیر هدایت همگرا و همراه با دیگر هممذاهبان خویش قرار دهد و بتواند هرچه بهتر مسیری که خالق هستی برای او ترسیم کرده را پیوید. در واقع این نگاه عاطفی و دعوت به قرآن کریم از این منظر می تواند راه میانبر و سریعتری برای همگرایی امت اسلامی و حتی همگرایی جهانی باشد زیرا تقریب، بدون تقریب عواطف و احساسات امری ناممکن می نماید و تقریب واقع گرایانه تقریبی است که ابتدا از درون و با زدودن احساس ها و ناعطفه گری های تفرقه مدارانه شکل پذیرد.